

Emil Ağayev

Magistr,

ADMİU-nun Kulturologiya fakültəsi

E-mail: elyamursalova@gmail.com

ASİF AZƏRELLİ YARADICILIĞINA YENİ BAXIŞ

Çağdaş bədii proseslərin mürəkkəb olduğu bir zamanda, bəzən elə bir qüvvə tapılır ki, tamaşaçı diqqətini cəlb edir, onun rəğbətini qazanır. Çünki müasir tamaşaçı təsvir konsepsiyalarının mürəkkəbləşdirilmiş rəmzlərindən və ifadə paradokslarından bir az yorulmuş kimi görünür, bunun əvəzinə ecazkar və düşündürücü bir lövhəyə minnətdarlıq hissi ilə uyuşur. Milli ənənələrə bağlı sənətkar Azərbaycanın əməkdar rəssamı Asif Azərilli də məhz belə bir qüvvəyə malik olan sənətkarlarımızdandır.

Asif Hüseyn oğlu Azərilli (Rzayev) 1946-cı ildə Bərdə rayonunun Uğurbəyli kəndində anadan olmuşdur. Rəssamın əslisi isə Şərur rayonunun Qarxun (indiki Qaraxun) kəndindəndir. Babası həmin bu kəndin tanınmış bəylərindən biri olmuşdur, bolşeviklər babasını güllələyəndən sonra atası ailəsini də götürüb Uğurbəyli kəndinə gedir. Balaca Asifin rəssamlığa meyli orta məktəbdə oxuyarkən üzə çıxır, hətta atası bazara gedəndə hər hansı tanınmış rəssamın əsərinin reproduksiyasını alardı. Rəssam daha sonra təhsilini Əziz Əzimzadə adına Dövlət Rəssamlıq məktəbində alaraq, 1971-ci ildə qrafik rəssam Əliəğa Məmmədovun sinfini bitirir. Təhsilini davam etdirmək üçün sənədlərini indiki Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinə versə də, onu bir neçə il ardıcıl olaraq haqsız yərə imtahanlardan kəsirlər. 1974-cü ildə Tbilisi Dövlət Rəssamlıq Akademiyasına daxil olur. Rəssam burada Gürcüstanın tanınmış rəssamları olan Kornelli Sanatze, Uççaaparidzedən sənətin incəliklərini öyrənir. Beş seriyadan ibarət "Gənclik" adlı diplom işini işləyir. Həmin dövrdə gənclər yeni şəhər, zavodlar tikirdilər. Rəssam onlarla birgə qalaraq onların həyatlarını öz tablolarına köçürdü. Kompozisiyalarda "Pikassosayağı" obrazlar yaradılmışdır, dinamika, jestlər, daxili aləmin ifadəsi bütün bu silsilə üçün əsas xarakterik xüsusiyyətdir. Həmin bu silsiləyə görə 1980-ci ildə SSRİ Rəssamlar İttifaqına üzv olan rəssam, elə həmin il akademiyanı bitirir. Müəllimləri tərəfindən akademiya qalib işləmək təklif olunsa da, Asif öz vətəninə qayıtmaq istəyirdi. 1972-ci ildən respublika və beynəlxalq sərgilərin iştirakçısıdır. Asif Azərillinin bir neçə əsərlərini ümummilli lider Heydər Əliyev dost ölkə başçılmasına hədiyyə etmişdir. 2015-ci ildə Azərbaycan Respublikasının "Əməkdar rəssamı" fəxri adına layiq görülmüşdür. Hal-hazırda Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyasında dosent vəzifəsində çalışaraq gənc nəsəl rəssamlıq sənətinin incəliklərini öyrədir. Əsərləri Azərbaycan və xarici ölkələrin muzeylərində, qalereyalarda və şəxsi kolleksiyalarda saxlanılır.

Rəssamın "Qarabağlı qoca" əsəri (1982) onu ilk tanıdan əsər kimi yaradıcılığında mühüm yer tutur. 1980-ci ildə Tbilisi Dövlət Rəssamlıq Akademiyasının kursunda oxuyarkən, evə istirahətə gələn gənc tələbə öz qardaşı ilə Bərdədə "Qılnıclı qarqız" sortu ilə məşhur olan bir qocanın qonağı olurlar. Gecə qocanın yatmasını eskiz kimi işləyən gənc rəssam, daha sonra bitkin kompozisiya kimi əsərini tamamlayır. Rəssam əsərdə obraza diqqət yetirərək, məkan prinsipi ilə bitirmişdir. Təbiət və insanın vəhdəti üzərində qurulmuş əsərdə, arxa fonda kəndin ümumi mənzərəsi yaradılmışdı. 1982-ci illərdə "Qarabağlı qoca" əsəri ilə Bakıda sərgidə iştirak edərək, özü haqqında müsbət fikirlər yaradır. Hətta sərgidə iştirak edən xalq rəssamı Mikayıl Abdullayev əsəri yüksək qiymətləndirərək, Asif Azərillini indiki Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinə müəllim kimi işləməyə dəvət etmişdi. Rəssam daha sonra bu əsəri ilə 1984-85-ci illərdə SSRİ-də keçirilən "Ümumittifaq sərgi"si də edir. Ermənilərin bu əsəri sərgidə görərək səs-küy yaratmalarına baxmayaraq, münsiflər heyəti bu kompozisiyanın yüksək dəyərinə görə sərgidə nümayiş etdirilməsinə icazə verirlər.

Asif Azərilli yaradıcılığında mənzərə və tarixi abidələrin əksi mühüm yer tutur. Qarabağ

mövzusu isə rəssamın yaradıcılığının ana xəttini təşkil edir. 2000-ci illərdən “Keçmişimizdən seriyası” (2000) adlanan silsilə əsərlərdə Qarabağın füsunkar təbiəti və memarlığı canlandırılır. Bu seriyaya daxil olan “Ovda” əsərində iki gənc oğlan at belində iti baxışları ilə seçilir. Məkan, obrazların quruluşu, ceyranların qaçışı rəssam tərəfindən əsərə miniatur xarakteri verilmişdir. Sanki gözümüzün qarşısında Sultan Məhəmmədin ov səhnələri canlandırılır.

“Ziyarət” adlı əsərdə isə ziyarətdən qayıdan ailənin istirahət etməsi təsvir edilmişdir. Gənclər təbiət önündə aylaşaraq qocanın maraqlı söhbətinə qulaq asırlar. Qırağda isə ana öz körpəsini yatızdıraraq, söhbətə mane olmamağa çalışır. Rəssamın bu əsəri üçün teatrallıq və nəqledicilik prinsipi əsasdır. Soyuq və isti rənglərin vəhdəti əsərə xüsusi bir canlılıq gətirir. Həmin bu silsiləyə “Laçın qayası”, “Şuşa qalası”, “Şuşa qalası tele qüllə ilə”, “Əsgəran qalası” və başqa əsərlər daxildir.

Rəssamın Qarabağ faciəsini əks etdirdiyi əsərləri də təsviri incəsənət tariximizdə mühüm yer tutur. Belə əsərlərdən biri Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın rəhbərliyi ilə Fondun 2012-ci ildə keçirdiyi Xocalıya həsr edilən birinci müsabiqənin qalibi olmuş “Belə də haqsızlıq olar?” əsəri öz kompozisiya xüsusiyyətləri ilə tamaşaçının diqqətini cəlb edir. Düşmənin ayaqları altında maddi və mənəvi dəyərlərimiz, Xocalıda kurqandan tapılmış saxsı qabların qırıntıları, ananın öz körpəsi ilə öldürülməsi, bu suala hələ də cavab verməyən dünya ölkələrinə sübutlarla yerinə yetirilmiş bitkin bir əsərdir.

2000-ci illərdə rəssamın yaradıcılığında “Naxçıvan silsiləsi” mühüm yer tutur. Bu silsiləyə “Batabat”, “Kənd yolu”, “Vətən” və s. bir-birindən maraqlı əsərlər daxildir. “Naxçıvan payızı” əsərində kəndin payız fəslindəki ümumi görünüşü tamaşaçının gözü qarşısında canlandırılmışdır. Arxa fonda isə dumanların arasında itən Əshabi-kəhf dağı təsvir edilmişdir. İnsan və təbiət əsərin əsas mövzusu olmaqla bərabər, əsərin daxilində bir neçə janrların sintezini görə bilərik.

Əməkdar rəssamın yaradıcılığında paytaxt Bakıya həsr edilən əsərlər də mühüm yer tutur. “Bakı mənzərəsi” əsərində rəssam şəhərin ümumi mənzərəsini tamaşaçının gözü qarşısında canlandırmışdır. Xəzər dənizi və yelkənli gəmilərin təsvirini yaratmaqla rəssam impressionistlərə xarakterik olan rəngin parlaqlığını ifadə etmişdir. “Bakı” (2013), “Abşeron motivi” (1990), “İçərişəhərdə” və digər əsərləri doğma Bakımıza həsr edilmişdir.

Asif Azərelli yaradıcılığında natürmort janrı da mühüm yer tutur. “Yasəmən”, “Mis qablar”, “Xarı bülbül”, “Çiçəklər” və digər maraqlı əsərlərin adlarını qeyd edə bilərik. “Qarabağ atı və xarı bülbül” adlı natürmortunda Qarabağın simvolları canlandırılmışdır. “Əsərin içində əsər” prinsipi rəssamın yaradıcılığına, xüsusən də natürmortlarına xarakterik xüsusiyyətdir. Masanın üstündə çərçivədə Qarabağ gənci öz atı ilə, qarşısında isə xarı bülbül və Qarabağ xalçası təsvir edilmişdir. İşıq-kölgə, xalçanın üzərində blik və rənglərin ritmik təkrarlanması, bütövlükdə tamaşaçının gözü qarşısında böyük bir mədəniyyətə malik xalqın tarixini canlandırır.

Rəssamın yaradıcılığında portret janrı da mühüm yer tutur. “Leyla Əliyeva”, “Arif Paşayev”, “Amerikalı qadın” və digər əsərlərin adlarını qeyd edə bilərik. “Dədə Qorqud” 2000-ci ildə ən uğurlu əsərlərdən biri seçilmişdir. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi obrazın arxa tərəfində, fonda dağ, sıldırım qayalıq təsvir edilmişdir. Eynilə digər dünya millətlərinin mifologiyalarında olduğu kimi, türk mifologiyasında da dağ semantikasını görmək mümkündür. Dağlar dünyanın dirəyi və yaradılışın başlanğıcı olaraq qəbul olunurdu. Dağlar, üç ələmi bir-birinə bağlayan varlıqlardır. Bu səbəblə də tanrı məkanları olaraq bilinirdi. Bu səbəbdən insanlar ibadət etmək və qurban vermək üçün dağları əsas götürürdülər. Dağlar, insanları tanrıya çatdıran bir vasitədir.

Asif Azərelli indi də bir-birindən maraqlı əsərlər yaradaraq təsviri incəsənət salnaməmizi zənginləşdirir.

Xülasə

Asif Azərəlli müasir Azərbaycan rəssamlığının görkəmli nümayəndələrindən biridir. Məqalədə sənətkarın keçdiyi həyat yoluna nəzər salınır, yaradıcılığına xas olan əsas bədii xüsusiyyətlər qeyd edilir. Müxtəlif janrlarda yaratdığı bir sıra əsərləri təhlil olunur.

Açar sözlər: Asif Azərəlli, Qarabağ, Bakı, Naxçıvan, rəng, obraz, miniatür

Ədəbiyyat

A. Azərəlli haqqında kataloq, Bakı 2007

Z. Əliyev "Qarabağ müharibəsi təsviri sənətdə" // Qobustan jurnalı, Bakı 2013, №1, S 11-15

Эмиль Агаев

Магистрант Азербайджанской Государственной

Академии Художеств

E-mail: emilaghayev93@mail.ru

Новая особенность творчества Асифа Азерэлли

Резюме

Асиф Азерэлли является одним из самых влиятельных художников в современном искусстве Азербайджана. В данной статье анализируется жизнь и творчество художника.

Ключевые слова: Асиф Азерэлли, Карабах, Баку, Нахчыван, цвет, образ, миниатюра

Emil Agayev

Master degree at the Azerbaijan State

Academy of Fine Arts

E-mail: emilaghayev93@mail.ru

A new feature of Asif Azerelli creativity

Summary

Asif Azerelli is one of the most influential artists in the contemporary art of Azerbaijan. This article analyzes the artist's life and creativity.

Key words: Asif Azerelli, Garabagh, Baku, Nakhchivan, colour, image, miniature